

Miksi esiopetusuudistus ei toteutunut 1970-luvun Suomessa

Aluksi

UONNA 1968 EDUSKUNNASSA HYVÄKSYTTIIN laki uuden koulujärjestelmän perusteista. Vaikka oppivollisuus- ja koulutus oli Suomessa pitkään rakentunut rinnakkaisille koulumuodoille, vähitellen kansakoulun ja oppikoulun tilalle kaikkien kansalaisten koulutusmuodoksi tuli 1970-luvulla yhtenäiskoulutyypinen peruskoulu. Uudistus toteutettiin kun peruskoulun opetussuunnitelma ja peruskouluasetus olivat valmistuneet.

Koulujärjestelmälain mukaan kunnan koululaitokseen voi kuulua myös lastentarha tai sitä vastaavia esiluokkia. Tämän periaateratkaisun jälkeen teki valtioneuvoston asettama esikoulukomitea ensimmäisen ehdotuksen esiopetuksen lainsäädännölliseksi järjestämiseksi. Esitykset laiksi esiopetuksesta ja opetussuunnitelmaksi valmistuivat keväällä 1972. Ehdotuksesta annetuissa lausunnoissa suhtauduttiin myönteisesti siihen, että kuusivuotiaat tulisivat opetustoiminnan piiriin.¹⁾ Yhteiskunnallisia ja kasvatuksellisia tavoitteita, joihin suunnitellulla esikoululla pyrittiin, pidettiin hyväksyttävänä. Vuonna 1973 järjestettiin kouluhallituksen toimesta kaksi esikoulun suunnitteluseminaaria Heinolassa. Näissä seminaareissa keskusteltiin vilkkaasti esikoulun toteuttamistavoista

Esiopetusuudistuksen toteuttaminen kuitenkin mutkistui ja ratkaisut siirtyivät, mitä seikkaa on usein tutkimuskirjallisuudes-

sa kummasteltu. Ehdotettuja uusia säännöksiä esiopetukseen ei syntynyt, kuten tapahtui muissa pohjoismaissa. Mitkä tekijät oikein johtivat siihen, että esiopetus uudistus ei toteutunutkaan suunnitellulla tavalla?

Tulkintatapojen muotoutuminen

Ilmeisesti varhaisimman tulkinnan esiopetus uudistuksen siirtymiselle on esittänyt Reino Oittinen.²⁾ Hän totesi kirjoituksessaan "Peruskoulu-uudistus jatkuvan koulutuksen uudistamisen lähtökohtana" kuusivuotiaiden olevan niin kehittyneitä, että he voisivat aloittaa koulumaisen tai ainakin esikoulun luonteisen opiskelun. Se olisi ollut erittäin tarpeellista, jotta ennen varsinaisen koulunkäynnin alkua voitaisiin tasoittaa niitä eroja, joita lapsilla on koti- ja ympäristöolosuhteiden erilaisuuden vuoksi. Opetuksen järjestämisen vaikeutena oli se, että maaseudulla lasten koulumatkat saattoivat muodostua liian rasittaviksi kuusivuotiaille. Kaupungeissa koulun alkaminen aikaisemmin olisi ollut muuten mahdollista, mutta niiden ongelmana oli koulutilojen puute ja päivähoidon laajentamisen välttämättömyys. Maaseudulla esikouluikäisten opetus saattoi olla vielä tarpeellisempaa kuin asutuskeskuksissa ja monin paikoin sekä kouluhuoneisto- että opettajaongelma oli helposti ratkaistavissa. Laki koulujärjestelmän perusteista antoi mahdollisuuden esikoulun tai lastentarhan perustamiseen kunnan koululaitokseen. Uudistuksen toteuttamisen esteenä oli kuitenkin se, että:

Sosiaaliviranomaiset eivät näytäneet pitävän siitä, että lastentarhat päivähoidoittain siirrettäisiin esikoulua luotaessa koululaitoksen piiriin, mutta muutakaan ratkaisua ei liene, jos halutaan määrätietoisesti pyrkiä nuorten kasvatuksen yhtenäisyyteen ja eriarvoisuuteen viittaavien tekijöiden poistamiseen. (Oittinen 1972, 300–301.)

Veli Nurmen mukaan esikoulu piti toteuttaa jo 1970-luvun loppupuolella, kuten esikoulukomitea oli ehdottanut. Hänen mielestään esikoulu-uudistus siirtyi lähinnä taloudellista syistä (Nur-

mi 1974, 27). Jukka Sarjalan mukaan kuusivuotiaille tarkoitettun esiluokan liittämistä peruskouluun ryhdyttiin etenkin keskias-teen koulutuksen uudistuksen yhteydessä pitämään myös keinona lykätä tätä toista ideologisesti vastenmielistä, mutta kii-reellistä uudistusta:

On selvää, ettei maalla ole mahdollisuuksia toteuttaa kahta järjes-telmämuutosta samanaikaisesti. Näin ollen olisi useita satoja mil-joonia maksavalla esiluokkajärjestelmällä ja lukiolaisten opintosoa-siaalisten etuuksien lisäämisellä varmasti voitu estää keskiasteen koulutusjärjestelmän rakenteen uudistus. (Sarjala 1981, 114.)

Veli-Matti Aution mukaan ratkaisua ei tarvinnut kauan odot-taa. Paineet esikoulu-uudistuksen toteutuksen puolesta ja sitä vastaan tuntuivat opetusministeriössä voimakkaina syksyllä 1973 koulutuspolitiikan suurista linjoista päätettäessä. Keskiasteen uudistus vei Kalevi Sorsan hallituksen 30.5.1974 antamassa peri-aatepäätöksessä voiton. Esikoulukin sai toivoa, mutta ylempien koulutusasteiden ehdoilla ja arvoituksellisin sanankääntein. Pää-töksessään hallitus nimittäin katsoi, että mikäli peruskoulutut-kinto ei anna riittävää yleissivistävää pohjaa opistoasteiselle kou-lutukselle, oli peruskoulun tasoa kohotettava opetussuunnitelmia ja menetelmiä kehittämällä sekä tässä yhteydessä valmisteltava myös esiluokan liittämistä peruskouluun. Esikoulukysymys ei siis näyttänyt olevan kiinni yksinomaan taloudellisista tekijöistä, vaan myös poliittisesta tahdosta.³⁾ (Autio 1993, 103.)

Jaakko Nummisen mukaan uuden peruskoululakiesityksen antamisen yhteydessä 1980-luvun alussa valtiovarainministeriön taholta esitettiin epäilyjä siitä, että esiopetuksen järjestämismah-dollisuus saattaisi arvaamattomalla tavalla lisätä kustannuksia. Koulutoimelle esiopetuksen aiheuttamat kustannukset olivat tuolloin noin 1,7 miljoonaa markkaa vuodessa, josta valtionosuus on noin 1,2 miljoonaa markkaa. Uusia kustannuksia esiopetuk-sesta oli laskelmissa edellytetty vasta vuoden 1986 jälkeen. Tämän vuoksi lisättiin lakiesityksen perusteluihin maininta siitä, että lain perusteella oli tarkoitus antaa esiopetusta lähinnä haja-asu-tusalueilla. Kustannuslaskelmissa lähdettiin siitä, että ensim-

mäisessä vaiheessa otettaisiin lain piiriin ainoastaan silloiset esiopetuskokeilut. (Numminen 1982, 30–31.)

Toisaalta 1980-luvulla yleistyi myös se käsitys, että uudistuksen lykkääntyminen johtui siitä, että yhteisymmärrys toiminnan organisoinnin tavasta puuttui. Runsaan vuosikymmenen ajan oli jo kokeiltu opetuksen järjestämistä. Kuitenkaan ei ollut päästy yhteisymmärrykseen siitä, missä määrin esiopetus kuuluisi koululaitokseen ja miltä osin sosiaalishallinnon piiriin. (Somerkivi 1983, 139.) Kuusivuotiaita varten oli organisoitu päiväkotitoimintaan liittyvää vapaaehtoista esiopetusta. Ajateltiin, että sen ulottamiseen koko kuusivuotiaiden ikäluokan kattavaksi "esikoulutukseksi" alkaisi edellytykset jo olla, mikäli vain koulu- ja sosiaaliviranomaiset pääsisivät organisointiperiaatteista yksimielisyyteen. (Kivinen 1988, 244–245.)

Viime vuosikymmenellä tuotiin uudelleen esille myös se, että itsenäisyyden alun hallintojärjestelyissä lastentarhat kuuluivat opetushallinnon piiriin. Vuonna 1924 ne siirrettiin sosiaalishallinnon alaiseksi. Kun 1960-luvulla kuusivuotiaiden opetus alkoi etsiä paikkaansa, hallinnollinen umpisolmu kiristyi opetus- ja sosiaalishallinnon välillä koulutuspoliittiseksi köydenvedoksi. (Kuikka 1994, 11.)

Suomalaisen koulutuspolitiikan yhtenä tavoitteena oli 1970-luvulta alkaen kuusivuotiaiden lasten koko ikäluokan saaminen koulua edeltävänä vuonna esiopetukseen. Esiopetuksen haluttiin olevan kiinteä osa kouluhallinnon alaisuudessa toimivaa peruskoulujärjestelmää. Ennen 1990-luvun loppua koko ikäluokkaa koskevan esikoulun toteuttamista ei kuitenkaan katsottu taloudellisista ja poliittisista syistä mahdolliseksi. (Niikko 2001, 12.) Haastateltaessa aikalaisvaikuttajia nämä eivät nähneet esiopetuksen lykkääntymisen pääsyyksi 1970-luvun taloutta, vaan nimenomaan koulutuspoliittiset linjaristiriidat. Lisäksi erimielisyydet esiopetuksen toteuttajatahosta olivat suurempi este kuin pelkkä valtiontalous. Tänä aikana rahaa olisi ilmeisesti löytynyt ministeriön tai ministeriöiden sisäisinä rahansiirtoina, jos pääriidoista olisi päästy yksimielisyyteen. Kouluhallitus oli aktiivisesti ajamassa

rahoituksellisestikin esiopetusta, mutta opetusministeriössä vallitsi erilaisia näkemyksiä esiopetuksen priorisoinnista. (Puhakka 2002, 123.)

Tutkimuskirjallisuudessa muotoutuneissa tulkinnoissa on kolmen vuosikymmenen aikana tuotu esille etenkin seuraavia hallinnollis-organisatorisia ja taloudellisia esteitä:

Esiopetukseen ei ollut taloudellisia mahdollisuuksia, yhteisymmärrys organisoinnista puuttui, keskiasteen uudistus vei poliittisessa priorisoinnissa voiton, hallinnollinen umpisolmu esti toteutuksen ja opetushallinnon linjaerimielisyydet estivät uudistuksen toteutumisen.

Artikkelissa mielenkiinto kohdistetaan suunnitellun esiopetusuudistuksen nopeaan toteuttamiseen tähtäävien pyrkimysten kannalta ratkaiseviksi oletettuihin 1970-luvun alun tapahtumiin. Huomiota kiinnitetään myös siihen, että koulutusjärjestelmien muutoksissa on kysymys myös koulutuksen kontrollista. Kun koulutus on yksittäisen tahon kontrollissa ja kyseinen taho käyttää asemaansa varmistaakseen sen, että koulutus palvelee sen omia päämääriä, muutoksessa on tällöin ratkaiseva rooli ryhmillä, jotka kamppailevat vallitsevan dominaatioasetelman murtamiseksi. (Archer 1984,1.) Seuraavassa haetaan käytettävissä olevien aikalaisdokumenttien avulla edelleen vastauksia erityisesti kysymyksiin:

1) Millaiselle koulutuspoliittiselle uudistusstrategialle ensimmäinen ehdotus esiopetuksen lakisäätteiseksi järjestämiseksi rakentui?

2) Miten ehdotukseen suhtauduttiin vuoden 1973 suomalaisessa yhteiskunnassa?

3) Mitkä olivat aikalaisvaikuttajien tällöin esittämät uudistuksen lykkäämisen keskeiset perusteet?

Esikoulukomitean ehdotus

Kesäkuun 4. päivänä vuonna 1970 valtioneuvosto⁴⁾ asetti komitean, jonka tehtävänä oli määritellä esikouluopetuksen tavoit-

teet, laatia yleissuunnitelma esikouluopetuksen kehittämiseksi, valmistaa kiireellisesti esikouluasteen opetussuunnitelma kokeilutoimintaa varten ja laatia tarpeelliset ehdotukset esikoulua koskeviksi säännöksiksi sekä esikoulun varsinaiseksi opetussuunnitelmaksi.⁵⁾ Komitean tuli työskentelyssä ottaa erityisesti huomioon taloudelliset mahdollisuudet sekä suunnitelmat lasten päivähoitokysymyksen lakisääteiseksi järjestämiseksi.

Komitea käytti työssään käsitettä esiopetus yleismääritelmänä, jolla tarkoitettiin "kaikkea alle kouluikäisiin kohdistettavaa suunnitelmallista kasvatus- ja opetustoimintaa". Toisena suppeampana peruskäsitteenä käytettiin esikoulun käsitettä, joka kattoi vain osan esiopetuksesta, kuusivuotiaiden ikäluokan. Mietinnössä määriteltiin esiopetuksen yleiset yhteiskunnalliset tavoitteet. Esiopetuksen oli osaltaan tuettava pyrkimystä koulutustason kohottamiseen, jota edellytti nopeasti kehittyvä yhteiskuntaelämä ja tuotantotoiminta. Tämä merkitsi komitean mielestä sitä, että esiopetuksen oli oltava kiinteä osa yleistä koulutusjärjestelmää ja että esiopetusta oli järjestettävä kaikille esiopetusikäisille. Esiopetusjärjestelmän oli osaltaan tuettava koulutuksellisen ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämistä. Tämä edellytti, että esiopetus saatetaan palvelemaan yhtäläisesti kaikkia kulloinkin kyseeseen tulevan ikäluokan lapsia riippumatta asuinpaikasta ja sosiaalisesta taustasta. Maksuttoman esiopetuksen tuli edistää lasten itsenäistä arvostelukykyistä ja kriittistä asennoitumista ja ajattelutapaa. Sen tuli luoda edellytyksiä lasten sosiaaliselle kasvulle ja siinä tarkoituksessa demokratiaa ja tasa-arvoisuutta suosivien asenteiden ja arvostusten syntymiselle. Esiopetusjärjestelmän tuli myös osaltaan tukea naisten tasa-arvoisen aseman toteutumista yhteiskunnassa. Sen tuli edistää omalta osaltaan yhteiskunnan taloudellista kehitystä lisäämällä naisille mahdollisuuksia osallistua työelämään. Esiopetuksena yleisenä kasvatuksellisenä tavoitteena esikoulukomitea piti oppimisvalmiuksien kehittämistä ja kehitysviivästymien korjaamista. (KM 1972: A13, 9, 26 -27.)

Esikoulukomitea esitti, että esiopetukselle asetetut tavoitteet voitiin käytettävissä olevilla resursseilla parhaiten saavuttaa luo-

malla kuusivuotiaille tarkoitettu pakollinen ja maksuton esikoulu kouluorganisaation piiriin. Esiopetuksen toteuttamiseksi laadittiin vaihtoehtoisia suunnitelmia, mutta kiireellisyysjärjestyksessä esikoulu-uudistus asetettiin keskiasteen uudistuksen ja aikuis-koulutuksen uudistuksen edelle. Ehdotus esiopetuslaiksi lähti silti siitä, että esiopetusta annetaan esikoulussa yhden lukuvuoden ajan sellaiselle lapselle, jonka seuraavana lukuvuonna tulee aloittaa oppivelvollisuuskoulun käyminen. Ajatuksena oli, että jokaisen lapsen on käytävä esikoulua lukuvuoden ajan, jollei hän saa esiopetusta kotona tai jollei häntä ole vapautettu esikoulun käymisestä. (KM 1972:A13, 27, 69-72.)

Ehdotuksessa laiksi esiopetuksesta esiopetuksella tarkoitettiin valtion tai kunnan ylläpitämässä taikka avustamassa koulussa tai muussa laitoksessa annettavaa, oppivelvollisuuden suorittamista edeltävää kasvatuksellista ja opetuksellista ohjausta. Esiopetuksen yleinen johto ja ohjaus kuuluivat opetusministeriölle ja sen alaiselle kouluhallitukselle. Esiopetusta valvovina piirihallintoviranomaisina toimivat lääninhallitukset. Esiopetuksen yleisohjeet antoi kouluhallitus. Esikoulua koskevien säännösehdo-usten mukaan esiopetuksen antamista varten oli kunnan ylläpidettävä yksivuotista esikoulua. Esikoulu oli yleensä järjestetty suomenkielisille, ruotsinkielisille ja saamenkielisille lapsille erikseen. Valtioneuvosto voi tarvittaessa velvoittaa kunnat yhteis- toimintaan esikouluopetuksen järjestämiseksi. Esikoulu kuului sen sijaintikunnan koululaitokseen. Esiopetusta esikoulussa annettiin yhden lukuvuoden ajan sellaiselle lapselle, jonka seuraavana lukuvuotena tuli aloittaa oppivelvollisuuskoulun käyminen. Lisäksi voitiin asetuksella säätää, että määrätyille lapsiryh- mille voitiin antaa esiopetusta esikoulussa kahden lukuvuoden ajan. Lapsella oli oikeus päästä esikouluun. Lapsen oli myös käytävä esikoulua lukuvuoden ajan, jollei hän saanut esiopetus- ta kotona tai jollei lääninhallitus ollut lääkärin lausunnon pe- rusteella vapauttanut häntä esikoulun käymisestä. Kunnan kouluohjesäännössä määrättiin esikoulun piiriasta ja koulujen paikoista. Esikoululla tuli olla tarkoitukseen sopiva huoneisto ja

leikkikenttä sekä kalusto, opetusvälineet, kirjasto ja muut esikoulun toiminnalle tarpeelliset varusteet. Esikoulun lukuvuodesta, työpäivien lukumäärästä sekä loma-ajoista oli voimassa, mitä niistä peruskoulun osalta oli säädetty tai määrätty. Esikoulun päivittäinen työaika oli vähintään neljä tuntia, mikäli lääninhallitus ei erityisestä syystä toisin määräisi. Työaika oli jaettava taroituksenmukaisesti toimintatuokioihin sen mukaan kuin esikoulun opetussuunnitelmassa määrättiin. Esikoulun opetussuunnitelman valmistamisesta, hyväksymisestä ja vahvistamisesta oli soveltuvien osin voimassa, mitä peruskoulun opetussuunnitelmas- ta oli säädetty tai määrätty. Opetusryhmässä voi olla enintään kaksikymmentä oppilasta. (KM 1972: A13, 72-73.)

Esikoulukokeilu aloitettiin pian sekä peruskoulun että päivä- hoidon yhteydessä. Jo marraskuussa 1970 oli esikoulukomitean tietoon kuitenkin tullut, että kouluhallintoalan määrärahojen puutteen vuoksi ei syksyllä 1971 vielä voitaisikaan saada aikaan komitean suunnittelemaa laajaa kokeilutoimintaa. Tuolloin ko- mitea oli tiedustellut opetusministeriön kantaa, olisiko komitealla taloudellisia edellytyksiä jo syyslukukauden 1971 alusta lukien ehdottaa kokeilun käynnistämistä, vai siirtyikö kokeilu mahdol- lisesti vuodella eteenpäin.⁶⁾ Kokeilu käynnistyi aikataulussaan. Koska useat kunnat sittemmin anoivat lupaa osallistua esikou- lukokeiluun, kouluhallitus totesi tämän johdosta, että rajoitet- tujen taloudellisten mahdollisuuksien puitteissa joudutaan luku- vuonna 1972 -73 alkava varsinainen esikoulukokeilu järjestämään aiemmassa laajuudessaan. Mikäli kunnat kuitenkin olivat haluk- kaita omalla kustannuksellaan, ilman valtionapua soveltavaan esikoulukokeiluun, olisi se mahdollista sekä koulu- että sosiaali- toimeen liittyvänä.⁷⁾

Uudistuksen lykkäämisen perusteet

Marraskuussa 1972 opetusministeriö pyysi esikoulukomitean mietinnöstä lausuntoja.⁸⁾ Lausunnot, joita oli yhteensä 26, saa-

puivat opetusministeriöön 19. 1.- 5.4.1973 välisenä aikana.⁹⁾ Tarkastelu kohdistetaan tässä yhteydessä niihin näkökohtiin, joissa lausunnonantajilla oli erilainen käsitys kuin esikoulukomitealla.

Lausunnoissa kiinnitettiin runsaasti huomiota esiopetuksen käsitteellistämiseen, siihen että "komitea on ryhtynyt luomaan uusia käsitteitä alle kouluikäisten lasten kasvatukseen ja opetukseen".¹⁰⁾ Ehdotuksen mukaan esikoulua olisi vain kuusivuotiaille tarkoitettu opetus; esiopetuksen käsitteen kattaessa kaikki alle kouluikäiset. Terminologiaa oli tarkistettava kansainvälisen käytännön mukaiseksi ja määriteltävä tarkemmin esikoulun – esiopetuksen käsitteet. Esiopetuksen (förundervisning) sijasta oli mieluummin käytettävä termiä esikoulutoiminta (förskoleverksamhet) (Suomen Lastentarhanopettajaliitto 31.1.1973; Svenska Lärarförbundet i Finland 31.1.1973.)

Esiopetuksen tuli keskittyä erityisesti kasvuympäristön virikkeiden vähydestä johtuvien kehitysviivästymien lievittämiseen ja poistamiseen ja pyrkiä oppilaiden suorituskykyerojen kaventamiseen. Tässä suhteessa komitean käsitys kuusivuotiaiden esiopetuksen mahdollisuuksista katsottiin kuitenkin yliarvioiduksi. (Suomen Kunnallisliitto 22.1.1973.)

Samoin huomiota kiinnitettiin siihen, että komitea oli mietinnössään käsitellyt sellaisen esiopetuksen järjestämistä, jolla tarkoitettiin kaikille alle kouluikäisille lapsille annettavaa opetusta. Komitean pääasialliset ehdotukset koskivat kuitenkin vain kuusivuotiaiden ikäluokalle järjestettävää opetusta, jonka komitea ehdotti toteutettavaksi koko ikäluokalle pakollisena ja maksuttomana koulumuotoisena opetuksena, esikouluna. Mikäli esikoulua ja esikoululaisten päivähoitoa ei voitaisi erottaa toisistaan, vaan ne tulisivat sisältymään samaan valtionapujärjestelmään, tuli järjestelmän ministeriön käsityksen mukaan olla pikemminkin lasten päivähoitojärjestelmä kuin komitean ehdotama peruskoulujärjestelmä. Lisäksi todettiin, että opetusministeriö oli vuosia 1974 -78 koskevassa taloussuunnitelmassaan todennut, että komitean suunnittelema aikataulu on liian nopea

ainakin tila- ja opettajakysymyksen kannalta tarkasteltuna. Peruskoulun toimeenpanosuunnitelmien toteuttaminen ja korkea-koululaitoksen lailla sidottu määrällinen kehittäminen sitoivat valtaosan niistä lisäresursseista, joita opetusministeriön hallinnonalalle oli valtiontalouden kehitysnäkymien valossa mahdollista tällä vuosikymmenellä osoittaa. (Valtiovarainministeriö 12.2.1973.)

Toinen vaihtoehto oli komitean esittämien yhteiskunnallisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden saavuttaminen kuusi vuotta täytäneiden osalta alentamalla koulun alkamisen ikärajaa. Tällöin voitaisiin peruskoulun yhteyteen muodostaa sanottuun koulujärjestelmään kiinteästi liittyvä 6-7 -vuotiaita koskeva esikoulu. Erillisen järjestelmän luominen omine opettajanvalmistuksineen ja kouluineenkin voitaisiin tällä tavoin välttää. Alle kuusivuotiaiden esikoulujärjestelmän kehittämiseen komitean ehdottamalla tavalla suhtauduttiin erittäin varauksellisesti:

Lienee selvää, ettei uutta järjestelmää tässä vaiheessa ryhdytä kehittelemään, kun tämän polttavan kysymyksen ratkaisemiseksi ei vielä ole voitu edes kokeilla uuden lain edellyttämää järjestelyä. Sanottu lakihan ei millään tavoin estä tietynlaisen esikoulun järjestämistä jo alle kuusivuotiaillekin, jos se havaitaan tarpeelliseksi, ja järjestämistä sitä nimenomaan päivähoidon yhteydessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 28.3.1973.)

Vaikka esikoulukomitea on mietinnössään päätenyt ratkaisuun, missä koko esiopetuksesta vastaaminen kuului opetusministeriölle ja sen alaisena kouluhallitukselle ja kuusivuotiaiden esikoulu liitettäisiin kunnan koululaitokseen, pidettiin välttämättömänä myös niiden mahdollisuuksien selvittämistä, mitä lasten päivähoitojärjestelmä tarjosi esiopetuksen ja esikoulun järjestämiseksi. (Sosiaalhallitus 29.1.1973.)

Esiopetuksen ensisijaisena yhteiskunnallisena tavoitteena pidettiin yhteiskunnallisen ja koulutuksellisen eriarvoisuuden vähentämistä ja korostettiin, että kaikilla kyseeseen tulevan ikäluokan lapsilla tuli olla mahdollisuus osallistua esiopetukseen asuinpaikasta ja sosiaalisesta taustasta riippumatta. Vain yhdelle

ikäluokalle, kuusivuotiaille, järjestettävän esikoulun aseman katsottiin kuitenkin jäävän koulutusjärjestelmässä varsin irralliseksi.¹¹⁾ Koulutusjärjestelmässä kuusivuotiaiden esikoulu oli syytä käsittää peruskoulun osaksi ja esikasvatus yleensäkin kiinteämmin peruskasvatukseen kuuluvaksi. Epätarkoituksenmukaista oli uuden erillisen koulutusasteen perustaminen vain yhtä ikäluokkaa, kuusivuotiaita, varten:

Pakollisen ja maksuttoman esiopetuksen järjestäminen kuusivuotiaille voidaan kouluhallituksen käsityksen mukaan tarkoituksenmukaisimmin toteuttaa alentamalla oppivelvollisuusiän alaraja kuuteen vuoteen joko paikallisesti tai alueellisesti asteittain tai kertatoteutuksena. (Kouluhallitus 23.2.1973.)

Maaseudulla katsottiin "esikoulupäivän" muodostuvan kuusivuotiaille liian pitkäksi, kun nelituntisen työajan lisäksi oli aikaa varattava kyydityksiin (Pohjois-Karjalan lääninhallitus 25.1.1973). Esiopetuksen tavoitteisiin esitettiin lisättäväksi oppilaiden viihtyvyys. Esikoulun pakollisuudesta olisi haittoja. Monet kuusivuotiaat eivät ehkä olleet kypsiä säännölliseen koulunkäyntiin:

Eittämätön tosiasia lienee, että lapset jo muutaman kouluvuoden jälkeen ovat menettäneet suuren osan koulunkäyntimotivaatiostaan. Esikoulun tulisi omalta osaltaan huolehtia oppilaiden motivaation säilymisestä ja kasvusta. (Turun ja Porin lääninhallitus 31.1.1973.)

Toisaalta ajateltiin myös niin, että hoidon ja kasvatuksen tarvetta ei voinut määritellä lapsen ikäryhmän perusteella. Ympäristön olosuhteet ratkaisivat sen, pystyikö lapsi kasvamaan edellytystensä mukaisesti:

Useimmat lapsen kehityksen viivästymät syntyvät jo ennen viidettä ja neljättä ikävuotta. Siksi kaikkien alle kouluikäisten lasten päivähoidon ja kotikasvatuksen kehittäminen on tärkeämpää kuin kuusivuotiaiden ikäluokan saaminen pakollisen esiopetuksen piiriin... esikoulua koskevan lain säätämistä olisi siirrettävä kunnes kunnissa on 0-6 -vuotiaita varten hoitoa ja kehitysvirikkeitä tarjoava päivähoitojärjestelmä, joka ottaa huomioon lapsen sosiaalisen tilanteen. (Suomen kaupunkiliitto 9.3.1973.)

Opettajien parissa arvioitiin vain kuusivuotiaalle tarkoitettua esikoulua koskevia esityksiä, koska vain tämä esiopetus katsottiin tuon vuosikymmenen kysymykseksi. Komitean kannanottoa, että ellei esiopetusjärjestelmä täytä kohtuullisessa määrin sen edellyttämiä vaatimuksia, ei sen avulla voida poistaa kouluksellista eriarvoisuutta maan eri osissa ja eri sosiaaliryhmissä, pidettiin perusteltuna:

Tilanne voi vielä nykyisestäänkin heikentyä, kehittyneempien paikkakuntien ja ylempien sosiaaliryhmien lasten hyötyessä esiopetuksesta eniten. (Suomen Opettajain Liitto 31.1.1973.)

Lisäksi oppikoulunopettajien lausunnossa kokeilusta sanottiin, että se oli tapahtunut varsin vaihtelevissa olosuhteissa ja vain osalla ikäluokasta oli ollut mahdollisuus päästä kokeilun piirisä oleville esiluokille. Tämä ei voinut olla vaikuttamatta tuloksiin. (Oppikoulunopettajien Keskusjärjestö 29.1.1973.)

Vastoin komitean ehdotusta oltiin myös sitä mieltä, että esikoulu-uudistus on toteutettava siten, että sen kustannukset eivät tule vähävaraisen kansanosan, vaan suuryritysten ja suurituloisten kannettavaksi. Komitea ei ollut esittänyt kantaansa uudistuksen aiheuttamien rasitusten suuntaamisesta. Tätä pidettiin puutteena, sillä harjoitettavalla yleisellä vero- ja talouspolitiikalla, esikoulun rahoitus mukaan luettuna, katsottiin olevan olennainen merkitys myös komitean esittämien tavoitteiden saavuttamisessa:

Esiasteen opetuksen on opastettava lapsia tuntemaan työtätekevien kansankerrosten olosuhteet ja taistelu elinehdoistaan. Sen on opastettava lapsia kunnioittamaan työtä ja työtätekevien keskinäistä solidaarisuutta; sen on opastettava lapsia kunnioittamaan kansojen välistä ystävyyttä ja rauhaa – ei ahdasta nationalismia ja sotaa tukevaa ajattelua ja asennoitumista. Esiasteen on totutettava lapsia itsenäisten ja yhteisvastuullisten ratkaisujen tekoon, tavoitteelliseen toimintaan passiivisen tottelevaisuuden asemesta. (Suomen Teiniliitto 6.2.1973.)

Oulun yliopistossa katsottiin, että päivähoitokysymykset, naisten tasa-arvoisen aseman tukeminen ja muut yhteiskunnal-

liset näkökohdat olivat vieneet tarpeettomasti tilaa lapsen yksilölliseen kehitykseen perustuvilta näkökohdilta. Esikoulun tavoitteissa keskittyminen erityisesti oppilaiden suorituskykyerojen kaventamiseen saattoi johtaa yksilöllisten kehityserojen huomioon ottamatta jättämiseen. Komitean mielestä esiopetusta ei voitu järjestää vain yhden organisaatiomallin mukaisesti, mutta heti sen jälkeen esitettiin kuitenkin kuusivuotiaiden ikäluokalle ainoana ratkaisuna pakollinen ja maksuton kouluhallinnon alainen esikoulu. Nuoremmille esitettiin useampia vaihtoehtoja. Tämä iän perusteella tehty jyrkkä luokittelu tuntui keinotekoiselta nimenomaan sellaisessa ikävaiheessa, jossa yksilöiden väliset kehityserot olivat suuret:

Edellä esitettyjen näkökohtien taustaa vasten voidaan kysyä, onko esikouluopetusta koskevan erillisen lain antaminen yleensä välttämätöntä tai tarpeellista ja jos on, onko lain oltava näin yksityiskohtainen kuin komitea esittää. Esikouluopetus on vasta kokeilu- ja suunnitteluvaiheessa. Sen muotoutumiselle ja joustavalle kehittymiselle olisi ainakin edullisempaa, jos laki määräisi siitä ehdotettua vähemmän. (Oulun yliopisto 26.1.1973.)

Jyväskylän yliopiston opettajanvalmistuslaitoksen mielestä oli harkittava, oliko syytä tehdä esikouluopetusta pakolliseksi harvaan asutussa maassa. Esiopetusuudistuksen toimeenpanossa oli syytä korostaa esiopetusoikeuden varaamista kasvatuksellisesti, alueellisesti ja sosiaalisesti puutteellisissa oloissa kasvaville. Toisaalta varhaista ja muutoin liiallista lasten laitostumista tuli välttää esiopetuksen käytännön järjestelyissä. Opettajankoulutuksen työryhmä painotti, että esikoulutoiminta on tarkoin sovitettava kyseisessä iässä olevien edellytysten mukaiseksi. Oli vältettävä lasten liiallista rasittamista. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksessa kiinnitettiin huomiota nuorempien lasten opetuksen organisoimiseen:

Komitean mukaan toistaiseksi viisivuotiaiden ja sitä nuorempien esiopetusta ei voida järjestää saman organisaatiomallin mukaisesti. Komitea kuitenkin on nähnyt etäistavoitteena koko esikasvatuksen

kokonaisjärjestelmän kehittämisen mikä tulisikin ottaa huomioon rinnakkain esim. päivähoitojärjestelmän kehittämisen kanssa. (Jyväskylän yliopisto 1.2.1973.)

Kaavamaisesti pakollista esikoulua ei pidetty tarkoituksenmukaisena, vaan katsottiin, että olosuhteista riippuen tulisi lasten huoltajilla olla mahdollisuus valita joko kotihoidon, eri tavoin toteutetun perhepäivähoidon, lastentarhojen ja esikoulun välillä. Näin ollen ei esikoulun myöskään tulisi olla maksuton vaan se tulisihinnoitella siten, että eri vaihtoehdot olisivat lapsen huoltajalle samanarvoisia ja ainoastaan lapsen etu pääsisi ratkaisemaan sen mihin päivähoitomuotoon käytännössä päädytään. (Suomen Työnantajain Keskusliitto 21.2.1973.)

Esikoulukomitean katsottiin tavoitteita pohtiessaan korostaneen nopeasti kehittyvään yhteiskuntaan ja tuotantotoimintaan kouluttamista ja toisaalta unohtaneen yksilön ja ihmisen itseisarvon. Esikoulun hyviin puoliin kuului se, että sillä annetaan kaikille lapsille mahdollisuus ennen oppivelvollisuuskoulua tapahtuvaan opetukseen. Tämä koski etenkin niin sanotusta virikeköyhästä ympäristöstä tulleita lapsia. Samanaikaisesti oli kuitenkin nähtävissä vaara siitä, että esiopetuksesta muodostuisi "virikkeitä hillitsevä laitos", jos ei huolehdittaisi tarpeellisesta differentioinnista. (Akava 1.2.1973.)

Kunnallinen sopimusvaltuuskunta tähdensi sitä, että tulevassa esikoulujärjestelmässä voitaisiin heti alusta alkaen toteuttaa opettajille kokonaispalkkausjärjestelmä virka-aikoineen. (Kunnallisen sopimusvaltuuskunnan toimisto 30.1.1973.) Liiketyönantajat kytkivät puolestaan esikoulu-uudistuksen naistyövoiman tarpeeseen palvelualoilla:

Mikäli samalla päästään tyydyttäviin järjestelyihin myös alle 6-vuotiaiden lasten päivähoitokysymyksessä, on näillä toimenpiteillä huomattava vaikutus työvoiman saantiin naisvaltaisissa palvelualan ammateissa. (Liiketyönantajain Keskusliitto 24.1.1973.)

Toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen keskusliiton koulupoliittisessa ohjelmassa oli kiinnitetty erityistä huomiota esikoululai-

toksen synnyttämiseen ja kehittämiseen. Koska esikoululla oli erittäin tärkeä merkitys lapsen kypsymisprosessissa, tuli siis jokaisen kunnan velvollisuuksiin kuulua esikoulukasvatuksen järjestäminen, ensi vaiheessa kaikille kuusivuotiaille, sitten myös nuoremmille lapsille. (Toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen Keskusliitto 8.2.1973.)

Uskonnon opettamisen sisällyttäminen opetussuunnitelmiin merkitsi eri taustoista olevien lasten ajatusten ja asenteiden yhdenmukaistamispyrkimystä esikoulun toimesta, mitä ei voitu pitää demokraattisten kasvatuseriaatteiden kannalta oikeana. Tästä syytä esitettiin kyseisen aineen poistamista esikoulun opetusohjelmasta. (Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö 9.4.1973.)¹²⁾

Arvioiden mukaan kuusivuotiaiden osalta esikoulu oli suunniteltu peruskoulujen yhteyteen kaikille kuusivuotiaille pakollisena. Kuusivuotiaisiin kohdistuva opetus- ja kasvatustoiminta ei saanut kuitenkaan olla erillistä, vaan sen oli nivellyttävä yhteen peruskoulun alimpien luokkien kanssa. Samalla oli luovutettava esikoulun tarkastelemisesta muusta koulusta erillisenä yksikkönä ja sen sijaan tarkasteltava ikäjaksoa 6-8 vuotta yhteinäisenä alkuopetuksen piiriin kuuluvana ikävaiheena, kun taas alle kuusivuotiaat kuuluisivat komitean käyttämän esiopetuksen nimikkeeseen piiriin. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 8.2.1973.)

Esikoulun yhtenä olennaisena tavoitteena oli pidetty lasten suorituskykyerojen kaventamista. Mitä tuli tavoitteen reaalisiin toteutumismahdollisuuksiin esitetyn suunnitelman puitteissa, oli myönnettävä, että kaikkien kuusivuotiaiden lasten saattamiselle järjestetyn viriketoiminnan piiriin yleisen esikoulun muodossa sinänsä oli tietty tasoittava vaikutus lähinnä ympäristöseikoista johtuviin viriketarjonnan eroihin. Itse opetusohjelma ei kuitenkaan näyttänyt antavan paljonkaan viitteitä siitä, että sillä mainittavasti voitaisiin tasoittaa lasten välisiä kehityseroja. Kysymys näytti pikemminkin olevan vain oppivelvollisuusikärajan alentamisesta kuuteen vuoteen. Oppimistavoitteiden ja eräiden muiden opetussuunnitelmaan liittyvien näkökohtien esittely mietinnössä antoi aihetta käsitykseen, että kuusivuotiaiden esi-

koulu komitean hahmottelemalla tavalla muodostuisi liian koulumaiseksi. (Lastensuojelun Keskusliitto 26.1.1973.)

Oppivelvollisuusikärajan alentamisen vuodella katsottiin merkitsevän keinotekoista rajanvetoa ja sen sijaan oli nähtävä kasvatuksellinen ja opetuksellinen ohjaus jatkuvana, varhaislapsuudessa alkavana prosessina. Yhden ikäluokan saattaminen esiopetuksen piiriin ei vielä merkinnyt tavoitteiden saavuttamista tai niiden jäämistä vaikutuksiltaan pysyviksi, minkä eri maissa saadut tutkimustulokset osaltaan vahvistivat:

Koska, kuten komitea toteaa, 6-vuotiaiden esikoulu on luonteeltaan kokopäiväkoulu, josta lapsen tulee saada kaikki palvelut, niin myös kokopäivähoidon, lienee asiallista kaiken toiminnan sijoittaminen saman hallinnonhaaran alaisuuteen. (Suomen Psykologiliitto 20.2.1973.)

Esikoulukomitean valmisteleva ehdotus laiksi esiopetuksesta ei edennyt valtioneuvoston tai eduskunnan käsiteltäväksi. Katsaus aikalaislausuntoihin osoittaa esiopetusuudistuksen nopealla toteutuksella olleen tiellään vielä moninaisia esteitä. Avoimiksi jääneitä ja lisävalmistelua vaativia olivat varsinkin pedagogis-sisällölliset kysymykset:

Ovatko esiopetuksen uudistuksen tavoitteet saavutettavissa, ketkä hyötyvät eniten suunnitellusta esikouluopetuksesta, millainen on esikoulun opetussuunnitelman sisältö, kuinka uudistuksessa käy lasten koulunkäyntimotivaation ja onko vain yksi järjestelmämalli sopiva esikouluopetukseen?

Esiovetusuudistusta lykätään

Erkki Ahon esikoulun suunnitteluseminaarissa esittämän käsityksen mukaan jo esikoulukomitean työn aikana oli esitetty ajatus siitä, että uudistus tulisi toteuttaa oppivelvollisuusikää alentamalla. Komitea ei kuitenkaan katsonut voivansa tukea tällaista ehdotusta, koska ei ollut takeita siitä, että samalla voitaisiin toteuttaa kokonaisvaltainen opetussuunnitelmien uudistus. Kun

nyt opetusministeriön taholta oli esitetty, että kuusivuotiaalle tarkoitettu esikoulu oli toteutettava koulutusjärjestelmän kokonaisuudistuksen osana, voitiin asiaan suhtautua jo aivan toisella vakavuudella:

Esikoulusuunnittelussa onkin käsitykseni mukaan lähdeittä nyt siitä, että oppivelvollisuusikää alennetaan kuuteen vuoteen ja että tätä nuorempien lasten osalta varhaiskasvatukselle asetettuihin tavoitteisiin pyritään nyt juuri käynnistyvän päivähoitotoiminnan puitteissa. Tämä lähtökohta on omiaan selkiinnyttämään tilannetta ja helpottamaan tulevan yhteistyön ja työnjaon suunnittelua koulu- ja sosiaalishallinnon kesken. (Aho 1973a, 1-2.)

Sen sijaan laajemman viitekehysten tärkeyttä uudistustyön onnistumiseksi ja asetettujen yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi painotti Alli Lahtinen puheenvuorossaan:

Juuri voimaan tullutta lakia lasten päivähoitosta on pidettävä merkittävänä sosiaalipoliittisena ja laajassa mielessä koulutus- ja kulttuuripoliittisena uudistuksena, joka lisäksi vaikuttaa ainakin väestö- ja perhepolitiikkaan, työvoimapolitiikkaan, aluepolitiikkaan, terveydenhuoltopolitiikkaan ja talouspolitiikkaan. Voidaan jopa sanoa, että huolehtimalla hyvin lasten päivähoitosta ja siihen kuuluvasta lasten varhaiskasvatuksesta edistetään myös yhteiskuntapolitiikan tavoitteiden toteutumista. Erittäin merkityksellinen hyvä päivähoitojärjestelmä on koulutuspolitiikan tavoitteiden toteutumiselle. (Lahtinen 1973, 14.)

Tässä suunnitteluseminaarissa yhteenvedon esikoulukomitean ehdotuksesta annetuista lausunnoista esitti Jukka Sarjala. Yhteenvedon mukaan lähes kaikissa lausunnoissa suhtauduttiin periaatteessa myönteisesti siihen, että kaikki lapset ennen nykyisen oppivelvollisuusiän saavuttamista tulisivat järjestelmällisen opetuksen piiriin. Sen sijaan esiopetuksen toteuttamistavasta ja organisaatiosta esitettiin huomattavasti poikkeavia käsityksiä. (Sarjala 1973a, 5-9.)

Esikouluopetuksen järjestäminen nähtiin nyt useasta syystä varsin keskeisenä koulutuspoliittisena ongelmana. Esikoulu-

opetuksen järjestämisen toteuttamistavan ajateltiin riippuvan siitä, nähtiinkö esikoulu muusta koulutusjärjestelmästä irrallisena esikouluvalmennuksena varsinaiseen koulunkäyntiin vai osana koulutusjärjestelmää, joka koko oppivelvollisuuskoulun osalta pyrkii toteuttamaan eräitä, tavallisesti vain esikoululle asetettuja tavoitteita:

Ratkaisussa, jossa esikoulu on erillinen, nämä koulutuspoliittisesti perustellut toimenpiteet helposti rajoittuvat vain esikouluun. Varsinainen koulutusjärjestelmä toimii omien, oppilaiden välisiä kehityseroja ja oppilaiden välistä kilpailua korostavien periaatteiden mukaan. (Kallio 1973, 10 -11.)

Puhuttaessa tämän jälkeen esikoulusta tarkoitettiin sillä kuusivuotiaiden koulutusta, joka kouluhallituksen mielestä piti tulevaisuudessa lukea oppivelvollisuuskoulun piiriin sen ensimmäisenä vuosiluokkana:

Ennen kuin lainsäädäntöä esikoulusta annetaan, olisi jo osa suunnittelusta oltava suoritettuna. Esikoulukomitean esittämä mielipide, jonka mukaan uudistuksen edellyttämä toimeenpanosuunnittelu voidaan käynnistää vasta kun tarvittava lainsäädäntö on olemassa, perustuu puutteelliselle näkemykselle suunnittelun ja lainsäädäntöprosessin tarkoituksenmukaisesta keskinäisestä vuorovaikutuksesta. (Lehtisalo 1973, 23 -24.)

Esikoulukomitean hahmottelema esikoulun perusratkaisu kyseenalaistettiin keskustelussa etenkin omana kouluasteena. Kouluhallinnon taholta esitettiin nyt toisenlainen organisatorinen ratkaisu. Sen mukaan oppivelvollisuusikää alennettaisiin, jolloin koko kuusivuotiaiden ikäluokka otettaisiin koulutuksen piiriin. Ratkaisun arvioitiin myös toteutuvan:

Tämän ratkaisun toteuttamismahdollisuuksia voidaan perustella sillä, että se liittyy luontevasti meneillään olevaan koulutusjärjestelmän kokonaisuudistukseen. Vuoden 1971 koulutuskomitea on pohtinut keskiasteen koulutusta ja on joutunut tarkastelemaan koulutusjärjestelmää koko pituudeltaan. Komitea on kiinnittänyt huomiota siihen, että koulutus on aloitettava nykyistä aikaisemmin, jo

6-vuotiaana, koska koulutuksen loppupäässä tulee selvä opiskelun takaraja, jota ei voida ylittää. (Ruuhijärvi 1973, 32.)

Saman vuoden lokakuussa järjestetyssä uudessa esikouluseminaarissa Jukka Sarjalan mukaan tilanne oli joutunut uuteen vailoon, sen jälkeen kun oli ryhdytty valmistelemaan peruskoulun jälkeisen koulutuksen uudistamissuunnitelmia. Tällöin opetusministeriössä katsottiin kysymystä tähänastista enemmän osana koulutusjärjestelmää:

Vuoden 1971 koulutuskomitean mietinnössä esitetään koulutusjärjestelmää, jossa kaikille yhteinen koulutus alkaa 6 vuoden iässä ja kestää 11 vuotta ... Sitä vastoin kysymys esiopetuksen järjestämisvaihtoehtoista on tällä hetkellä avoin ja asiaa ilmeisesti joudutaan pohtimaan koulutusjärjestelmän kokonaisuudistuksen osana ... Jos esikouluratkaisu toteutettaisiin aivan lähivuosina, meidän täytyisi polkaista melkein tyhjistä. Varovaisestikin arvioiden tarvittaisiin ilmeisesti 3000 opettajan lisäkaaderi. On selvää, ettei tätä muutamassa vuodessa toteuteta. Lisäksi on muistettava, että lähivuosien taloudelliset voimavarat on mitoitettu siten, että niihin ei sisälly minkäänlaisia toimenpiteitä esikouluratkaisun toteuttamiseksi ... Kokeilun paisuttamista nykyisestä ei pidetä suotavana. (Sarjala 1973b, 2-5.)

Suunniteltaessa kuusivuotiaitten koulutusta kouluhallituksessa ajateltiin olevan olemassa ainakin kolme organisatorista ratkaisua: erillinen esikoulu, kuusivuotiaat kuuluvat kouluikä nuorempien varhaiskasvatusjärjestelmään ja oppivelvollisuusikä lasketaan vuodella nykyisestään. Ensimmäinen vaihtoehto oli nyt poissuljettu mahdollisuus.

Uuden erillisen koulutusasteen perustaminen yhtä ikäluokkaa varten ei olisi sopusoinnussa koulutusjärjestelmän yhtenäistämiseen tähtävien kokonaispyrkimysten kanssa eikä mikään viittaa siihen, että esikoululle asetettujen tavoitteiden toteutuminen tapahtuisi suotuisammin erillisessä koulumuodossa kuin siinä tapauksessa, että koulutus järjestetään muun peruskoulutuksen yhteydessä... (Lehtisalo 1973, 8-12.)

Keskustelijoiden oli tämän jälkeen helppo todeta se, että koulutusjärjestelmän tavoitteet esikoulun osalta olivat selvät ja kuusi-vuotiaiden esikoulutuksesta oli aika luopua nimenä. (Nikki 1973, 25.)

Esiopetusuudistuksen politisoiminen

Muulla Euroopassa esiopetuksen järjestämistä on perusteltu ennen muuta kasvatus- ja lapsikeskeisestä näkökulmasta. Jukka Sarjalan mukaan suomalaisten pidättyvyyteen vaikutti ehkä juuri entisten sosialistimaiden kasvatusjärjestelmien maine. Näissä kasvatusjärjestelmissä varhaiskasvatukselle annettiin erityisen suuri arvo oletetun yhteiskuntapoliittisen vaikuttavuuden vuoksi. Toisaalta kansa- ja oppikoululaitoksen yhdistäminen, kunnan kouluhallinnon perustaminen, opettajien siirtäminen vanhasta järjestelmästä uuteen ja yksityiskoulujen niveltäminen kunnalliseen järjestelmään olivat kuitenkin siksi vaativia voimainponnistuksia 1970-luvulla, ettei kunnilla tai valtion viranomaisilla ollut aikaa eikä energiaa varhaiskasvatuksen uusiin avauksiin. (Sarjala 2003, 174, 204.)

Sen sijaan Jari Leskisen mukaan syksyllä 1973 vasemmistopuolueiden koulutuspolitiikasta huolestuneiden mielestä oli koittanut aika sytyttää entistä vahvempia vastatulia sosialismiin tähtäävien aikeiden leviämisen estämiseksi. SDP:n omaksuman tiede-, koulu- ja opetuspolitiikan vastustajat päättivät elinkeinoelämän vaikuttajien johdolla järjestäytyä. Tavoitteena oli luoda keskitetyn vastarinnan aikaansaamiseksi vahva puolustusorganisaatio. Julkisuudelta hyvin tarkoin varjeltu järjestäytyminen toteutettiin marraskuussa 1973. Tuolloin perustettiin elinkeinoelämän johdolla vapaan koulutuksen tukisäätiö eli VKTS. (Leskinen 2004, 361 - 362.)

Koulutuspoliittisen vaikuttamisen kannalta Tornin eli T-ryhmän tärkeimmän vaikuttajajoukon on arvioitu muodostaneen sekä kouluhallituksen, ammattikasvatushallituksen ja opetusministeriön tietyt korkeat virkamiehet että tietyt porvarillisten puo-

lueiden kansanedustajat. Näin onnistuttiin luomaan valtiollisen opetushallinnon rinnalle vahva varjo-organisaatio. Tämän prosessin on katsottu kertovan, kuinka voimakkaita poliittisia näkemyseroja opetushallinnon virkamieskunnan sisällä vallitsi aikana, jolloin Suomen koululaitos koki historiansa suurimmat muutokset. Koulutuspoliittisessa taistelussa porvarillisen puolen ja elinkeinoelämän odotukset ja näkemykset ottivat yhteen vasemmistopuolueiden ajamiin tavoitteiden kanssa. Tornin ryhmän ydinyhtymän muodostaneeseen virkamiesryhmään kuuluivat 1970- ja 1980-luvuilla muun muassa opetusministeriöstä opetusneuvokset Veli Nurmi ja Jouko Könnölä.¹³⁾ (Leskinen 2004, 382–383.)

Erkki Ahon mukaan säätiön perustajajäsenet tuskin pitivät koulunuudistusta uhkana länsimaiselle yhteiskuntajärjestelmälle tai markkinataloudelle. Säätiön perustamispäätöstä tarkasteltaessa olisikin otettava huomioon 1970-luvun alun sekä sisäpoliittinen että ulko- ja turvallisuuspoliittinen tilanne. Vaikka vallankaappauksen valmistelusta epäilty Neuvostoliiton suurlähettiläs Aleksei Beljakov olikin poistunut maasta keväällä 1971, epäluulot itäisen naapurin aikeista eivät olleet poistuneet. Kotimaan politiikassa vuorineuvoksia ja pankinjohtajia huolestuttivat ennen kaikkea sosialidemokraattisen puolueen piirissä voimistuneet puheet entistä sosialistisemmän politiikan toteuttamisesta. (Aho 2005, 55.)

Oliko esiopetusuudistus sitten vasemmiston ajama hanke, jota porvarillinen Suomi jo periaatteessa ryhtyi vastustamaan? Veli Nurmi on puolestaan kuvaillut myös esiopetusuudistuksen siirtymisen syitä kirjoituksessaan "Peruskoulu on toteuttanut vain vasemmiston tavoitteet". Kirjoituksen mukaan poliittisten ryhmittymien mielipiteet jakautuivat 1970-luvun kuluessa esikoulun osalta päivähoitotoiminnan kehittämisen ja koulujärjestelmään liitettävän esiluokan kesken:

Selvimmin entisestä kannastaan luopui SDP, jonka uusin kantoesitys esitettiin vuonna 1978. Kuusivuotiaiden päivähoitoon ja siihen niveltävään koulutukseen mahdollisuuksia on lisättävä tavoitteena ulottaa se kattamaan koko ikäluokka. Kun vielä otetaan huo-

mioon, etteivät "takametsien naisetkaan" pitäneet kuusivuotiaiden ottamisesta koulun piiriin, eikä SKDL:ssäkään ilmeisesti oltu yksimielisiä oppivelvollisuusiän alentamisesta siinä vaiheessa, ei liene ihmettelemistä, ettei esikouluasiassa ole saatu ratkaisuja aikaan.

Lasten päivähoiton kehittämisen 1970-luvulla voidaan siis päätellä sujuneen lähinnä vasemmiston johdon ja valvonnan alaisena. (Nurmi 1979, 112 -113.)

Esiopetusuudistuksen lykkäytymiseen 1970-luvun Suomes- ja johtaneet tekijät ovat moninaisia. Tarkastelu kohdennettiin edellä kuitenkin ainoastaan uudistuksen "ensimmäiseen aaltoon". Marc Blochin mukaan nimittäin historiatutkimuksessa etsitään syiden aaltosarjoja, eikä kauhistuta havaittaessa niiden olevan moninkertaisia, jollaisina elämä ne näyttää (Bloch 2003, 203).

Vähittäinen pedagoginen vallankumous

Ilmeistä on, että etenkin esiopetuksen järjestämisen perustelukäytäntöjen muutokset ja uudistuksen myöhemmät vaiheet kaipaavat yksityiskohtaisia tarkasteluja ja aikalaisten haastattelujakin. Toistaiseksi esiopetusuudistuksen tutkimuksessa on silti varsin vähälle huomiolle jäänyt se seikka, että tässä uudistuksessa, kuten myös muissa vastaavissa koko koulutusjärjestelmää koskevissa uudistuksissa on Suomessa aina Mikael Agricolan ajoista lähtien ollut kyse "vähittäisistä pedagogisista vallankumouksista" (Halila 1949, 384; Kuikka 2001, 152-155). Esiopetuksen uudistuksen toteutuminen näyttää vaativan suomalaisessa yhteiskunnassa useiden vuosikymmenien ajan.

Koulutuksen valtopoliittisen rajoittamisen strategia (restricted strategy) tarjoaa mahdollisuuden luoda selkeän systemaattinen, yhdenmukainen koulutusjärjestelmä. Tämän mukaisesti kuusivuotiaiden opetus suunnitellaan järjestettävän ainoastaan pidennetyin oppivelvollisuuden piirissä, yhtenäisessä oppivelvollisuuskoulussa. Sen sijaan "korvaavan koulutuksen" organisoin-

tiin pohjautuva strategia (substitutive strategy) tuottaa monimuotoisemman koulutusjärjestelmän.

Vaihtoehtoisia tapoja suosivan strategian mukaan toimimiseen kuuluu esiopetuksen järjestäminen sekä koulutoimen että sosiaalitoimen piirissä, kuten esikoulukomitea itse asiassa ehdottikin. Jälkimmäinen strategia näyttää olleen käytössä esiopetuksen kokeilutoimintaa ja "eskaritraditiota" käytännössä organisoitaessa, kuten myös sitten lähes kolmekymmentä vuotta myöhemmin mahdollistettaessa lainsäädännöllisesti oikeus opetussuunnitelmaan pohjautuvaan esiopetukseen kaikille kuusivuotiaille suomalaislapsille (Niikko 2001, 135.)

Esiopetuksen uudistuksen toteuttaminen suhteutetaan ajallisesti todennäköisesti jo lähitulevaisuudessa esimerkiksi kansakoulun käynnin yleistymiseen tai yhtenäisen oppivelvollisuuskuulun toteutumiseen Suomessa. Samalla saattaa osoittautua oikeutetuksi näkemys siitä, että pedagogisia tavoitteita ja niiden toteutumista ajatellen tällaisia laajoja uudistuksia ei tulisi tehdä kiireessä.¹⁴⁾ Esiopetuksen virallistuminen lainsäädännön kautta tähän liittyvine kompromisseineen ja myönnytyksineen voi johtaa myös ei-toivottuun uudistukseen, joka koetaan riittämättömäksi ja muutospyrkimys säilyy.

Viitteet

1. Lainsäädäntökysymykset tulevat eduskuntaan käsiteltäviksi hallituksen esityksinä. Laajakantoisissa ja työläissä valmistelutehtävissä turvaututaan mielellään komiteoihin. Hallitus voi toteuttaa komitean ehdotuksen sellaisenaan tai positiivisiin toimiin ryhtyessään ainakin käyttää saatua ehdotusta ministeriössä laadittavan esityksen pohjana. Tätä muokkaustyötä edeltää usein lausuntokierros. (Nousiainen 1992, 360.)
2. Reino Oittista on luonnehdittu yhdeksi koulunuudistuksen johtavista strategeista. Hän oli jo 1940-luvulla esittänyt, että yhtenäiskouluun oli pyrittävä vaiheittain. Uudistus oli toteutettava rauhallisesti pitkän siirtymäkauden aikana. (Iisalo 1984, 56.)
3. Koulutuspoliittisen tahdon puuttumista on aiemmin korostanut Veli Nurmi (1981, 36)

4. Kyseessä oli Teuvo Auran virkamieshallitus, jonka opetusministerinä toimi Jaakko Numminen.
5. Komitean puheenjohtajaksi valtioneuvosto kutsui vt. professori Veli Nurmen sekä jäseniksi toimistopäällikkö Erkki Ahon, osastopäällikkö Olavi Ketosen, osastopäällikkö Olli Murtorinteen, tarkastaja Helena Peltolan, rehtori Siiri Vallin, filosofian lisensiaatti Aune Torniaisen, filosofian maisteri Gunnel Holmströmin, kouluasiainsihteerin Yrjö Engeströmin, filosofian maisteri Leila Räsänen ja hallitussihteerin Tauno Niemisen.
6. Esikoulukomitean pöytäkirjat, 2.11.1970, 1§.
7. Kouluhallituksen ryhmäkirje n:o 664/ 3.2.1972.
8. Mietintöön sisältyi vain yksi eriävä mielipide. Yrjö Engeström ja Leila Räsänen pitivät komitean esittämiä perusratkaisuja sinällään oikeina. Eriävä mielipide koski esikoulun opetussuunnitelmaan sisällytettyä uskonnon opetusta sekä esikoulun rahoittamista.
9. Esikoulukomitean mietinnöstä annetut lausunnot. 1973. Jyväskylän yliopisto toimitti opetusministeriöön Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen, opettajanvalmistuslaitoksen ja opettajankoulutuksen työryhmän lausunnot, koska lausuntoa varten varatun ajankohdan ja ajan lyhyiden vuoksi ei voinut muodostaa omaa kantaansa. Joensuun korkeakoulun lausunosta diaarimerkintä puuttuu.
10. Joensuun korkeakoulu painotti lausunnessaan, että esikoulukomitean työ oli ollut vaikeaa, koska esikoulukasvatuksen alueet olivat vaikeasti kartoitettavat eikä terminologia ja käsitteistö ole muotoutunut lopullisesti.
11. Esikoulun suunnitteluseminaarissa Erkki Aho totesi, että esikoulukomitea selkiinnytti käsitteiden määrittelyä. (Aho 1973a, 1.)
12. Lausunto on diaarimerkintöjen mukaan saapunut opetusministeriöön seminaarin jälkeen 9.4.1973.
13. Veli Nurmi toimi esikoulukomitean puheenjohtajana ja Jouko Könnölä Kuusivuotiaiden kasvatus- ja koulutustoimikunnan puheenjohtajana.
14. Professori Pentti Hakkaraisen haastatteluun pohjautuvassa artikkelissa todetaan, että esikoulua suunniteltiin vuosituhannen vaihteessa kovalla kiireellä. Vaikka kenttäväki osallistui laajalti esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden valmisteluun, niiden teoreettiseen jäsentämiseen ei jäänyt aikaa. (Vanas 2003, 34.)

Lähteet ja kirjallisuus

- AHO, E. 1973a. Esikoulusuunnittelun nykyvaihe. Monisteessa Esikoulun suunnitteluseminaari. Heinola 2.–4.4.1973. Helsinki: Kouluhallitus, 1–4.

- AHO, E. 2005. Salaista koulutuspolitiikkaa kylmän sodan kuumina vuosina. Teoksessa K. Hämäläinen, A. Lindström & J. Puhakka (toim.) Yhtenäisen peruskoulun menestystarina. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 54-60.
- ARCHER, M. 1984. *Social Origins of Educational Systems*. London: Sage.
- AUTIO, V.-M. 1993. Opetusministeriön historia VI. Suurjärjestelmien aika koittaa 1966–1980. Helsinki: Opetusministeriö.
- BLOCH, M. 2003. *Historian puolustus*. Helsinki: Artemisia.
- Esikoulukomitean arkisto. 1970–72. Helsinki: Kansallisarkisto.
- Esikoulukomitean mietinnöstä annetut lausunnot. 1973. Helsinki: Opetusministeriö.
- Esikoulukomitean mietintö. 1972: A13. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Esikoulutoiminnan laajentaminen varsinaisten kokeilukuntien ulkopuolelle.
- Kouluhallituksen ryhmäkirje n:o 664/ 3.2.1972. Helsinki: Kouluhallitus
- HALILA, A. 1949. Suomen kansakoululaitoksen historia. Osa I. Kansanopetus ennen kansakoulua ja kansakoululaitoksen synty. Helsinki: WSOY.
- HÄNNINEN, S.-L. & VALLI, S. 1986 Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia. Helsinki: Otava.
- IISALO, T. 1984. Peruskoulu ja sen vaihtoehdot. Suomen peruskoulukeskustelun keskeiset vaiheet. Teoksessa T. Iisalo, E. Lahdes & E. Viitaniemi. 1984. Suomen peruskoulun synty ja toteutuminen. Turun yliopisto: Turun opetta-jankoulutuslaitoksen julkaisusarja A 5, 1–107.
- KALLIO, V. 1973. Esikoulu peruskoulutuksen osana. Monisteessa Esikoulun suunnitteluseminaari. Heinola 2.-4.4.1973. Helsinki: Kouluhallitus, 10–13.

- KIVINEN, O. 1988. Koulutuksen järjestelmäkehitys. Peruskoulutus ja valtiollinen kouludoktriini Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C: 67.
- KUIKKA, M. 1994. Kuusivuotiaat – ikuinen koulutuksen solmukohta. Koulu ja menneisyys XXXII. Helsinki: Suomen Kouluhistoriallinen Seura, 7–25.
- KUIKKA, M. 2001. Kansanopetuksen suuret linjat. Koulu ja menneisyys XXXIX. Helsinki: Suomen Kouluhistoriallinen Seura, 152–182.
- LAHTINEN, A. 1973. Lasten päivähoiton suunnittelusta ja toimeenpanosta sekä sen yhteydestä esikoulun suunnitteluun. Monisteessa Esikoulun suunnitteluseminaari. Heinola 2.–4.4.1973. Helsinki: Kouluhallitus, 14–22.
- LEHTISALO, L. 1973a. Esikoulun toimenpanosuunnittelusta. Monisteessa Esikoulun suunnitteluseminaari. Heinola 2.–4.4.1973. Helsinki: Kouluhallitus, 23–31.
- LEHTISALO, L. 1973b. 6-vuotiaiden koulutuksen suunnittelusta. Monisteessa Esikouluseminaari Heinolassa 1.–3.10.1973. Helsinki: Kouluhallitus, 6–12.
- LESKINEN, J. 2004. Tulevaisuuden turvaksi. Sotavahinkoyhdistyksen ja irtaimiston sotavahinkoyhdistyksen sotavahinkovakuutustointi 1939–1954. Sotavahinkoyhdistyksen säätiö ja sotavahinkosäätiö 1954–2004. Helsinki: Sotavahinkosäätiö.
- NIIKKO, A. 2001. Esiopetuksen pitkä taival. Joensuu University Press.
- NIKKI, K. 1973. 6-vuotiaiden opetuksesta ja alkuopetuksesta. Monisteessa Esikouluseminaari Heinolassa 1.–3.10.1973. Helsinki: Kouluhallitus, 22–26.
- NOUSIAINEN, J. 1992. Suomen poliittinen järjestelmä. 9. painos. Helsinki: WSOY.
- NUMMINEN, J. 1982. Koululainsäädännön uudistus. Helsinki: Otava.

- Nurmi, V. 1974. Maamme koulutusjärjestelmä. Eilen, tänään, huomenna. 2. ja 3. painos. Helsinki: WSOY.
- NURMI, V. 1979. Peruskoulu on toteuttanut vain vasemmiston tavoitteet. Suomen kuvalehti 5.10.1979, 112–115.
- Oittinen, R. H. 1972. Miksi peruskouluun. Päämääriä ja periaatteita koulun kehittämisessä. Helsinki: Tammi.
- PUHAKKA, J. 2002. Esi- ja alkuopetuksen kehittäminen Suomessa vuosina 1968–2000. Aikalaisvaikuttajien selontekoja tapahtumista ja niihin vaikuttaneista seikoista. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 82.
- RUUHIJÄRVI, P. 1973. Yhteenveto ensimmäisen päivän alustuksista ja keskusteluista. Monisteessa Esikouluseminaari Heinolassa 1.–3.10.1973. Helsinki: Kouluhallitus, 32–35.
- SARJALA, J. 1973a. Esikoulukomitean mietinnöstä annetut lausunnot. Monisteessa Esikoulun suunnitteluseminaari. Heinola 2.–4.4.1993. Helsinki: Kouluhallitus, 5–9
- SARJALA, J. 1973b. Opetusministeriön kannanotto esiopetukseen. Monisteessa Esikouluseminaari Heinolassa 1.–3.10.1973. Helsinki: Kouluhallitus, 2–5.
- SARJALA, J. 1981. Suomalainen koulutuspolitiikka. Helsinki: WSOY.
- SARJALA, J. 2003. Äly ja tunne. Jukka Sarjalan puheita ja kirjoituksia viideltä vuosikymmeneltä. Toim. Anneli Kalajoki. Helsinki: OKKA.
- SOMERKIVI, U. 1983. Peruskoulu. Synty, kehittyminen ja tulevaisuus. Helsinki: Kunnallispaino.
- VANAS, A. 2003. Esikoulun idea hukassa. Lastentarha 1, 34–35.